

**Наставно-уметничко-научном већу
Факултета музичке уметности у Београду**

Извештај Комисије за оцену и одбрану докторског уметничког пројекта

мр Наташе Станојевић

**СОЛО ВИОЛА КАО ВИРТУОЗНИ ИНСТРУМЕНТ У МУЗИЧКОМ
СТВАРАЛАШТВУ 20. И 21. ВЕКА**

Комисија у саставу мр Дејан Млађеновић, редовни професор, ментор, др Тијана Поповић Млађеновић, доцент, коментор, мр Весна Рилак Станимировић, ванредни професор Факултета уметности у Нишу, др Слободан Герић, редовни професор, и мр Маја Јокановић, ванредни професор, на основу увида у писани део докторског уметничког пројекта под називом „Соло виола као виртуозни инструмент у музичком стваралаштву 20. и 21. века“ кандидата мр Наташе Станојевић, подноси следећи Извештај Наставно-уметничко-научном већу Факултета музичке уметности у Београду.

ИЗВЕШТАЈ

Биографија кандидата мр Наташе Станојевић

мр Наташа Станојевић (Београд, 1974) је студирала виолу код професора Петра Ивановића, у чијој класи је дипломирала и магистрирала на Факултету музичке уметности у Београду. Такође је завршила и мастер студије на Високој школи за музику и драму у Лондону (Гилдхол), у класи професора Дејвида Такена. Усвршавала се на мајсторским курсевима Ференца Радоша, Пола Биса, Оса Калберга, Марка Кодлеа, Петера Ленербергера, Дејвида Албермана, Андраша Келера, Сепе Киманена, Владимира Менделсона, Роџера Тапинга, Кристофера Рихтера, Џонса Мисла итд. Од 2000. до 2004. године била је асистент у класи Петра Ивановића на ФМУ у Београду. Године 2006, изабрана је

за доцента за виолу на Филолошко-уметничком Факултету у Крагујевцу, где и данас у том звању ради.

Године 2007, одржала је солистичке реситале у Галерији Артгет и сали Скупштине града Београда, као и у музичкој школи у Крагујевцу, 2008. – поново у Галерији Артгет, затим и два реситала у Дому културе Студентски град у Београду на којима је премијерно извела дела Т. Такемицуа и Ђ. Лигетија за соло виолу, а 2009. – у Галерији САНУ. Солистички је наступала са оркестром *Гудачи Светог Ђорђа* у извођењу Штамицове *Концертантне симфоније* за виолину и виолу, Телемановог *Концерта за две виоле*, *Ноктурна* Часјковског, Баховог *Концерта за виолу* итд.

Од оснивања оркестра *Гудачи Светог Ђорђа*, Станојевићева је члан овог ансамбла са којим је снимила петнаест компакт дискова и наступала у земљи и иностранству. Такође је била члан и других камерних ансамбала (*Београдски барок*, камерни оркестар *Jeunesses Musicales*), као и гудачког квартета *Da capo* са којим је освојила два пута прву награду на такмичењу гудачких квартета у Лондону (2005; 2006).

Анализа писаног рада као дела докторског уметничког пројекта

Писани рад „Соло виола као виртуозни инструмент у музичком стваралаштву 20. и 21. века“ докторског уметничког пројекта виолисткиње мр Наташе Станојевић, произашао је из кандидаткињиног интересовања за савремено музичко стваралаштво посвећено виоли, као и из њеног вишегодишњег бављења, то јест, сопственог искуства виолисткиње у интерпретацији музике 20. и 21. века.

С обзиром да кандидаткиња у уводном делу свога рада истиче специфична, индивидуална својства виоле (посебности њеног звука и боје), која је од почетка 20. века, а за разлику од дотадашње музичке праксе током које је била реалтивно „занемарен“ солистички инструмент, све интензивније интригирала и постајала инспирација многим композиторима који су на најразноврсније начине настојали да искористе њене тонске и техничке могућности и посебности као виртуозног соло инструмента, Станојевићева је, оправдано, тескт свога рада сегментирала на следећи начин: *Увод* (стр. 4–6); прво поглавље под називом *Кратка историја о виоли* (стр. 6–16) које садржи потпоглавља „Прва значајна дела посвећена виоли као концертантном инструменту“ (стр. 7–9), затим „Облик и стандардизација мера виоле“ (стр. 9–

14), као и потпоглавље „Лајонел Тертис и Вилијам Примроуз као први значајни пропагатори посебности виоле, и њихови наследници“ (стр. 14–16); друго поглавље под називом *О изабраним делима и њиховим ауторима* (стр. 16–30); треће поглавље под називом *Осврт на технике свирања виоле као виртуозног инструмента* (стр. 30–45) које садржи потпоглавља „Техника десне руке“ (стр. 31–39) и „Техника леве руке“ (стр. 39–45); *Закључак* (стр. 45–47).

Поред поменутих поглавља, рад, обима 49 страница, садржи наведен избор из литературе на енглеском и српском језику, односно, списак библиографских јединица које се односе на коришћене књиге, студије, чланке из музичких часописа, интернет странице, као и коришћене изворе (партитуре, аудио и аудиовизуелне снимке). Такође, рад садржи 23 врло функционално употребљена нотна примера, 9 слика, као и репродукције 2 легенде са ознакама и симболима из конкретних партитура.

У *Уводу* Станојевићева из визуре виртуозног третмана виоле у последњих сто година, као парадигматичне примере музичких остварења 20. и 21. века за соло виолу које је и сама интерпретирала, издваја композиције Бенцамина Бритна (*Елегија*), Пола Хиндемита (*Соната за соло виолу*), Бернда Алојза Цимермана (*Соната за соло виолу*), Грацине Бацевич (*Соната за соло виолу*), Дејвида Дрекслера (*Импровизација*), Салватореа Шарина (*Три брилијантна ноктурна*), Ђерђа Лигетија (*Соната за соло виолу*), Ђерђа Куртага (*Знаци, игре и поруке*), као и Дејана Деспића (*Монолог*), Ивана Јевтића (*Соната за соло виолу*), или Бранке Поповић (*У ораховој љусци*), при чему се поменута дела Бритна, Дрекслера, Деспића, Лигетија, Бацевичеве и Куртага посебно профилирају као група дела „која дају свеукупни приказ овог инструмента: специфичности његових тонских квалитета, али и моћ да, као виолина и виолончело, може да одговори комплексним, високо техничко-изражајним захтевима“ (стр. 5).

Сумирање основних чињеница, као и кључних момената о третману виоле кроз историју, њеном пореклу, облику, стандардизацији мера и репертоару до краја 19. века, садржај је првог поглавља рада *Кратка историја о виоли*. Кандидаткиња, између осталог, разматра најраније позната дела писана за виолу на прелазу из 17. у 18. век, истичући посебно *Бранденбуршки концерт бр. 6* Јохана Себастијана Баха (прва половина 18. века), затим дела Георга Филипа Телемана (*Концерт за виолу у Г-дуру*) и Карла Штамица (неколико концерата за виолу), као и Георга Бенде, Јохана Кристијана Баха, Карла Фридриха Целтера, Франца Антоана Хофмајстера, или Александра Роле. Посебно место у историји

музике за виолу у смислу концертантног инструмента, како истиче Станојевићева, заузима *Концертантна симфонија* Волфганга Амадеуса Моцарта и *Харолд у Италији* (симфонија са облигатном соло виолом) Хектора Берлиоза. Не губећи из вида дела Вебера, Менделсона и Глинке, кандидаткиња наглашава значај Брамсових соната за виолу, упућујући на каталоге *Literatur for Viola* Франца Цејрингера и *The Primrose International Viola Archive* (PIVA), као најобухватније каталоге музике за виолу (преко 14 000 штампаних дела и манускрипата).

Експериментисање са дужином, дебљином и обликом тела виоле, кандидаткиња разматра преко градитељства Дејвида Ривинуса (виоле *Пелегрин* и *Ривола*), Ота Ердеца (модел *Евиа*), Јозефа Куртина, Жан Баптиста Викумеа, Хермана Ритера и Лајонела Тертиса (*Тертис* модел).

Проширивање репертоара за соло виолу, као и камерну музику у којој виола има истакнуту улогу, Станојевићева доводи у везу са деловањем Лајонела Тертиса, као интерпретатора и као аутора неколико књига посвећених виоли (*Beauty of Tone in String Playing; Cindarella no more; My viola and I*), коме су своја дела за виолу посветили Артур Блис, Арнолд Бакс, Бенџамин Дејл, Густав Холст, Јорк Бовен, Ричард Малтју. Такође, значајно квалитативно и квантитативно обогаћење музичке литературе за соло виолу резултат је деловања Вилијама Примроуза, виолисте који се сматра једним од највећих уметника 20. века, који је сарађивао са Паблом Казалсом, Артуром Рубинштајном, Јашом Хајфецом. За Примроуза су писали Артур Бенџамин, Бенџамин Бритн, Едмунд Рубре, Даријус Мијо, као и Бела Барток, чији *Концерт за виолу* кандидаткиња посебно издваја. Као композитор и виолиста, Пол Хиндемит и његова музика за виолу, такође јесу предмет кандидаткињиних промишљања. Крећући од Емануела Вардија који је 1915. године био први виолиста који је снимео 24 *Каприса* Паганинија, ауторка рада се бави и интерпретативним деловањем савремених виолиста као што су Михаел Кугел, Ким Кашкашјан, Набуко Имаи, Ривка Голани, Жерар Косе, Табеа Цимерман, Пол Колети, Пол Нубауер, Гарт Нокс, Јури Башмет, Максим Рисанов.

Разматрање релевантних историјских чињеница и контекста настанка изабраних дела, садржај је другог поглавља рада *О изабраним делима и њиховим ауторима*. Осим из ових аспеката, остварења као што су *Елегија* Бенџамина Бритна, *Знаци, игре и поруке Ђерђа Куртага*, *Три брилијантна ноктурна* Салватореа Шарина, *Импровизација* Дејвида Дрекслера, *У ораховој љусци* Бранке Поповић, *Монолог* Дејана Деспиха, *Соната за соло виолу Ђерђа*

Лигетија, и *Соната за виолу соло* Грацине Бацевич, анализирана су и из визуре формалних, структурних, фактурних, мелодијско-ритмичких, метричких, динамичких, агогичких, артикулационих, колоритних карактеристика поменутих музичких токова. При томе, посебна пажња посвећена је и феномену нотног записа, односно, неуобичајеним, нестандартним записима музике о којој је реч, као и ширењу простора за индивидуалне интерпретативне „наносе“ или „боје“ у току самог перформативног чина, а у контексту измењене ситуације у сегменту комуникационог музичког ланца композитор – запис – извођач.

Тумачење музичког записа (узимајући у обзир записе свих дела назначених још у *Уводу* рада), које се заснива на уочавању широког спектра коришћених техничких захтева свирања на виоли, Станојевићева спроводи у трећем поглављу - *Осврт на технике свирања виоле као виртуозног инструмента*, фокусирајући се на специфичне технике десне и леве руке и, самим тим виртуозни третман виоле. Сваку од техника, прво десне руке (деташе, мартеле, легато, спикато, сотије, пицикато, сул тасто, сул понтичело, кон лењо, жете, рикоше, „брисање по жицама“, свирање гудалом иза кобилице, превлачење гудалом по удубљеном делу тела виоле, итд.), а потом и леве руке (акорди – практични прстореди, флажолети – у природном или вештачком облику; у комбинацији са трилерима, глисандима, различитим штриховима, крешендима са акцентима; дупли вештачки флажолети – квартни, комбинација природних и вештачких флажолета – наизменично низање квинтних и квартних флажолета, итд.), кандидаткиња образлаже најпре уопштено, а затим даје конкретне примере који су део најразличитијих музичких контекста дела о којима је реч. Техничке захтеве и мноштво неуобичајених ефеката који из њих произлазе, Станојевићева образлаже из саме музичке констелације, то јест, из „ишчитавања“ композиторове идеје, интенције и поруке записане у партитури дела.

У *Закључку*, ауторка резимира резултате својих истраживања и поентирајући аспекте које је потребно имати у виду у вези са интерпретативним чином, његовим фазама и процесима (повезаност психолошког и физичког осећаја током свирања; феномен музичке меморије, познавање структуре дела; питање емоција и одвијање конкретног музичког тока у времену, итд. – стр. 45), Станојевићева још једном истиче широки дијапазон могућности виоле као виртуозног инструмента.

Оцена остварених резултата

мр Наташа Станојевић је у свом раду обрадила занимљиву и са интерпретативно-аналитичке тачке гледишта у нашој средини недовољно истражену област савременог стваралаштва за виолу, односно, прецизније речено, музике за соло виолу у контексту њеног виртуозног третмана. Сложеност и обухватност саме теме поставиле су кандидаткињу пред озбиљан задатак у смислу понирања, детектовања, разумевања, диференцирања и тумачења једног комплексног подручја у коме се прожимају историја музике за виолу, историја интерпретације, историја самог инструмента и његових модификација, са савременим приступом овом инструменту у музичкој пракси, и коришћењем његових потенцијала из визуре виртуозних захтева који се пред њим постављају. С тим у вези, кандидаткиња је систематично, методично, доследно, конзистентно, једном речју, озбиљно и одговорно приступала сагледавању и реализовању изабране и одобрене теме.

Критички осврт референата

Иако је начин саопштавања мр Наташе Станојевић јасан и прегледно организован, текст би на појединим местима захтевао додатно језичко-стилско „полирање“. Такође, с обзиром на кандидаткињину широку обавештеност и упућеност у релевантну проблематику, као и на суптилна интерпретативна запажања у вези са самим делима и виртуозно-техничким елементима који се постављају пред интерпретатора – виолисту, чини се да би једно додатно тумачење које би на обухватан начин, из свих поменутих аспеката (нпр., музичко-историјског, формално-структуралног, интерпретативно-техничког, итд.), на примеру једног од разматраних дела али у целини узетог (не само у смислу његових изолованих места), још слојевитије демонстрирало посебности савременог приступа виоли и њеним виртуозно-техничким могућностима и квалитетима. Имајући у виду да кандидаткиња то свакако спроводи у звуку, током саме интерпретације сваког од разматраних музичких токова, било би занимљиво да на самој одбрани рада то артикулише и речима.

Закључак са образложењем доприноса писаног рада (као дела пројекта) извођачкој уметности

Кандидаткиња мр Наташа Станојевић је у свом писаном раду под називом „Соло виола као виртуозни инструмент у музичком стваралаштву 20. и 21. века“,

као делу свог докторског уметничког пројекта, истражила значајан број дела посвећених соло виоли, од којих многа нису до данас била предмет теоријских и интерпретативних тумачења у нашој средини. Наведеној проблематици Станојевићева је приступила на обухватан и иновативан начин. Теоријски и историјски контекст су у потпуности сагледани, а методолошки процес уметничког истраживања доследно је спроведен. Уочени техничко-уметнички захтеви, проблеми, као и новине записа у савременој литератури за виолу, представљени су прегледно и детаљно су анализирани, при чему су понуђена и занимљива извођачка решења. На основу консултоване литературе и уметничког истраживања, реализован је садржајан рад који у потпуности корелира са програмом практичног дела уметничког пројекта. Стога, Комисија сматра да је писани део докторског уметничког пројекта мр Наташе Станојевић под називом „Соло виола као виртуозни инструмент у музичком стваралаштву 20. и 21. века“ вредан допринос уметничкој области виоле, који одговара нивоу докторских уметничких студија.

У Београду, 09. 05. 2011. године

Комисија:

мр Дејан Млађеновић, редовни професор ФМУ, ментор

др Тијана Поповић Млађеновић, доцент ФМУ, коментор

мр Весна Рилак Станимировић, ванредни професор
Факултета уметности у Нишу

др Слободан Герић, редовни професор ФМУ

мр Марија Јокановић, редовни професор ФМУ